

Arvio toimintamallista: Naapuriäidit - kohderyhmästä toimijaksi (osallisuuden palanen)

Vapaaehtoiset naapuriäidit ovat erilaisista etnisistä taustoista tulevia naisia, jotka kehittävät ja tuottavat omiin ja yhteisöjensä tarpeisiin vastaavaa lähiötoimintaa sekä toimivat tukihenkilöinä arjen apua tarvitseville.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston TL 5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjät

Naapuriäidit lähiötoiminnan mahdollistajina-hanke (ESR 2017–2018), Nicehearts ry. Malli on arvioitu osana Sosiaalisen osallisuuden edistämishanke Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä.

Yhteyshenkilö: Johanna Sjöholm, Nicehearts ry, johanna.sjoholm@nicehearts.com

Mallin kuvaus

Naapuriäiti-toiminnassa eri etnistä taustaa olevat naiset kehittävät ja tuottavat naisten ja heidän yhteisöjensä tarpeisiin vastaavaa lähiötoimintaa sekä toimivat tukihenkilöinä arjen apua tarvitseville. Naapuriäiti-toiminnan tavoite on maahanmuuttajataustaisten naisten kotoutumisen ja osallisuuden edistäminen vapaaehtoistoiminnan avulla. Päämääränä on, että naisten vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät, heidän osaamisensa tunnustetaan ja otetaan käyttöön aluekehityksen tukemiseksi sekä lähiötoiminnan kehittämiseksi ja toiminnan juurruttamiseksi. Lisäksi tavoitteena on naapuriäitien ja heidän auttamiensa naisten hyvinvoinnin ja yhteenkuuluvuuden lisääminen. Naapuriäidit järjestävät esimerkiksi vertaistukikeskusteluja, harrastuskerhoja, tapahtumia ja suomen kielen ryhmiä.

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.



Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Naapuriäititoiminnan toteutuksessa ensimmäinen vaihe on yhteistyöverkoston kokoaminen ja soveltuvien vapaaehtoisten rekrytointi koulutusryhmään. Toisessa vaiheessa koulutetaan naapuriäitejä. Koulutukseen valitut vapaaehtoiset saavat kaksipäiväisen koulutuksen oman hyvinvointinsa edistämistä sekä muiden kohtaamisesta ja auttamisesta. Tämän jälkeen heillä on 2-3 kuukauden harjoitteluvaihe, jonka jälkeen on arviointi ja valmistuminen naapuriäidiksi. Kolmannessa vaiheessa alkaa toiminta, kehittäminen ja yhteisölliset teemaillat. Naapuriäitien toimintaa tuetaan järjestämällä teemailtoja naisia kiinnostavista aihepiireistä, joita voivat olla esimerkiksi ravinto ja liikunta, seksuaaliterveys, lasten kasvatus, perheoikeudelliset asiat, vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa, opinnot, työllistyminen ja yrittäjyys.

Toimintamallin tarvetta Suomessa on kartoitettu kahdessa hankkeessa: ELY-keskuksen rahoittamassa esiselvityshankkeessa (2014–2015) ja ESR:n Naapuriäiti-toimintamallin kehittämishankkeessa (2015–2016).

Mallin arvio

Osallisuuden toteutuminen toimintamallissa

Naapuriäititoiminta on vapaaehtoistoimintaa, ja sen osallisuusvaikutukset ovat samanlaisia kuin muussakin vapaaehtoistoiminnassa. Osallisuuden edistäminen toimintamallissa voidaan jakaa kahteen näkökulmaan: vapaaehtoisten eli naapuriäitien osallisuuden edistämiseen ja heidän apuaan tarvitsevien osallisuuden edistämiseen.

Vapaaehtoisten osallisuus

Naapuriäititoiminnassa yhteiskunnassa usein marginaaliin jäävät maahanmuuttajanaiset toimivat ja vaikuttavat vapaaehtoisina. Osallisuuden kannalta mallissa erityisen hyödyllistä on maahanmuuttajan näkeminen aktiivisena ja kyvykkäänä toimijana, jolla on annettavaa paitsi maahanmuuttajayhteisön, myös laajemmin asuinalueensa ja kantaväestön hyvinvoinnin edistämiseen.

Vapaaehtoisten osallisuus omassa elämässä edistyy yhtäältä koulutuksen ja tiedon lisääntymisen avulla. Naapuriäidit ovat itse maahanmuuttajataustaisia henkilöitä ja usein kotiäitejä, joille suomalaiseseen kulttuuriin kotoutuminen ja palvelujärjestelmän hyödyntäminen on hankalampaa kuin muille. Koulutukseen osallistumisen on todettu antavan vapaaehtoisille paremman ymmärryksen suomalaisesta kulttuurista ja keinoja löytää tarvitsemaansa apua palvelujärjestelmästä. Lisäksi myös luottamus viranomaisiin – erityisesti lastensuojeluun – voi olla maahanmuuttajilla vähäistä. Koulutus hälventää perusteettomia pelkoja. Naapuriäitikoulutus on maksuton, eikä naapuriäidillä tarvitse välttämättä olla omia lapsia. Toiminta on sukupuolisensitiivistä ja suunnattu pelkästään naisille.



Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Naapuriäitien parissa tehdyn palautekyselyn perusteella he saavat osallistumisestaan mm. sosiaalisia kontakteja ja yhteisöllisyyttä, vertaistukea, mahdollisuuksia tutustua uusiin kulttuureihin, rohkeutta, tietoa, kieli- ja kommunikaatiotaitoja sekä mahdollisuuksia auttaa muita. Naapuriäititoiminta vaikuttaakin tehokkaalta tavalta lisätä vapaaehtoisten valmiuksia vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Yli puolet toimintaan osallistuneista naapuriäideistä on edennyt omalla polullaan joko opintoihin tai työpaikkaan. Joillakin alueilla naapuriäidit ovat suunnitelleet jopa osuuskuntatoimintaa työllistymisen kanavaksi, jossa oma osaamisen saataisiin hyötykäyttöön. Osallistujille tarjotaan mahdollisuus toimia erilaisissa rooleissa oman osaamisensa puitteissa: esimerkiksi kouluttajina, ryhmänvetäjinä tai rekrytoijina.

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen on keskeinen naapuriäiti-toiminnan tavoite, ja sitä tuetaan koulutuksella. Koulutuksessa käsitellään demokratiataitojen kannalta keskeisiä asioita kuten kansalaisoikeuksia, demokratiaa, sananvapautta, kuntaa, sukupuolikysymyksiä, perhepalveluita ja ihmisten monimuotoisuutta. Lisäksi toiminta voi edistää myös konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia kuten verkostoja. Yksi naapuriäiti on kiinnostunut kiusaamisesta kouluissa ja harjoittelupaikoissa ja ottanut sen tiimoilta yhteyttä päättäjiin. Lappeenrannassa, Espoossa ja Vantaalla muutamia naapuriäitejä oli kuntavaaliehdokkaina vuonna 2017. Vapaaehtoiset pääsevät vaikuttamaan naapuriäititoiminnan sisältöihin ideapajoissa, antamalla palautetta, osallistumalla suunnitteluun ja esittämällä toiveita. He ovat myös vetovastuussa omien ideoidensa toteuttamisessa.

Naapuriäitien aktivoitumisesta vaikuttamistyöhön on myös jonkin verran näyttöä. Vapaaehtoisista 40 prosenttia on järjestänyt lähiötoimintaa ainakin jonkin verran. Lähiötoiminnassa on kyse osallistumisesta yhteisön arvostamien asioiden tuottamiseen. Se edistää toiminnan merkillepantavuutta muiden silmissä – erityisesti oman viiteryhmän ulkopuolella. Naapuriäitien harjoittama lähiötoiminta sopiikin esimerkiksi yhteisen hyvän edistämisestä. Se on avointa kaikille ja edistää alueiden kehittämistä, joka vähintään välillisesti hyödyttää kaikkia alueen asukkaita. Naapuriäidit ovat osallistuneet Lappeenrannan seudun tapahtumiin, tuottaneet julistekilpailun nuorille, englanninkielisen leikki- ja laulukerhon lapsille sekä järjestäneet itse esimerkiksi luistelu- ja napatanssiryhmiä. Tällaisen toiminnan järjestäminen on omiaan tuomaan syrjässä olevan ryhmän, tässä tapauksessa maahanmuuttajanaiset, kantaväestön tietoisuuteen positiivisella tavalla. Siten se voi edistää hyviä suhteita eri väestöryhmien kesken. Naapuriäitien piirissä on tosin huomattu tarvetta edistää tehokkaammin kontakteja maahanmuuttajien ja syntyperäisten suomalaisten välillä.

Naapuriäitejä käsittelevissä opinnäytteissä on raportoitu kokemuksia onnistumisista muiden auttamisessa. Maahanmuuttajanaisilla on muutoinkin usein tapana antaa toisilleen esimerkiksi tulkkausapua. Naapuriäititoiminta ja -koulutus vahvistaa valmiuksia muiden auttamiseen. Naapuriäidit ovat opastaneet ja neuvoneet etenkin oman etnisen ryhmänsä



thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

naisia sosiaalipalveluihin, terveyteen, työhön, maahanmuuttoon, perhe- ja parisuhdekysymyksiin, asumiseen tai vapaa-aikaan liittyvissä kysymyksissä. Heistä noin 70 prosentin arvioidaan tehneen auttamistyötä vähintään jonkin verran.

Naapuriäititoiminnan myötä auttamistyön merkitys tulee näkyväksi myös auttajille itselleen, mikä voi lisätä tunnetta tekemisten merkillepantavuudesta. Tämä on todennäköisesti erityisen palkitsevaa henkilöille, jotka muuten ovat useimmiten itse auttamisen kohteita. Positiivinen kokemus muiden auttamisesta on omiaan lisäämään itseluottamusta. Myös viranomaiset ovat hyödyntäneet naapuriäitien apua esimerkiksi neuvoloissa ja maahanmuuttajapalveluissa. Naapuriäitejä on pyydetty oppaiksi, neuvonantajiksi ja tulkeiksi viranomaistapaamisiin ja terveyspalveluihin.

Autettavien osallisuus

Naapuriäitien palveluja käyttävien osallisuuden edistymisestä on vähemmän tietoa. Sitä on kerätty lähinnä auttamistyötä tehneiden vapaaehtoisten kautta. Pääasiallisesti naapuriäitien muille maahanmuuttajanaishille tarjoama apu koskee arjen asioiden hoitamista. Esimerkiksi tulkkauksen järjestäminen on tärkeää, jotta kieltä osaamaton henkilö saisi asiansa hoidettua. Tällaiset hyödyt edistävät heidän mahdollisuuksiaan saada tarvitsemaansa apua ja siten osallisuutta omassa elämässään. Toimittaessa maahanmuuttajanaisten kanssa auttajien vapaaehtoisuudella on myös lisäarvoa verrattuna viranomaispalveluun. Samassa asemassa itse ollutta vapaaehtoista voi olla helpompi lähestyä kuin viranomaista tai muuta palkattua työntekijää. Myös arkojen asioiden käsittely on helpompaa.

Laajemmista vaikutuksista autettavien osallisuuteen ei ole julkaistu juurikaan tietoa. Osa toiminnasta voi kuitenkin edistää myös autettavien yhteiskunnallista osallistumista. Esimerkiksi yksi naapuriäideistä on toteuttanut OmaStadi-pelin ohjauksen osana Helsingin kaupungin osallistavaa budjetointia. Pelinohjaukseen osallistui neljä naista.

Naapuriäititoiminta lupaavana käytäntönä

Naapuriäiti-toiminta sai alkunsa Rotterdamissa Alankomaissa, missä se keskittyi kielen opiskelun tukemiseen. Laajennettuna sitä on sovellettu Saksassa, Sveitsissä ja Tanskassa. Toimintamallin on tuonut Suomeen Nicehearts ry, ja suomalainen naapuriäititoiminta perustuu tanskalaiseen Fonden for Socialt Ansvar -hankkeeseen. Toimintamalli on Suomessa uusi. Se on käytössä Nicehearts ry:n toiminnassa Espoossa, Vantaalla, Helsingissä, Lappeenrannassa ja Imatralla. Toiminnasta on kokemuksia useammasta maasta, ja sen onnistumista on todennettu yhdessä arviointiraportissa.

Vapaaehtoistoiminnalla maahanmuuttajien osallisuutta edistävälle toiminnalle on selvästi tarvetta. Tästä kertoo se, että naapuriäitejä on saatu koulutettua verrattain paljon, noin 200



Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



useammalla paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Tarvetta näyttää olevan jopa niin paljon, että vapaaehtoiset saattavat uupua, kun apua tarvitsevia on enemmän kuin auttajia. Myös viranomaisten kiinnostus käyttää naapuriäitien palveluksia kertoo siitä, että toimintamallille on kysyntää.

Toimintamalli on siirrettävissä kaikkialle, missä on sellaisten ihmisten yhteisöjä, joille vallitsevan kielen ja kulttuurin hahmottaminen on hankalaa. Toiminnan aloittaminen edellyttää tukirakennetta ja varoja toiminnan organisointiin, esimerkiksi vapaaehtoisten rekrytointiin ja koulutukseen. Maahanmuuttajien tuki- ja kohtauspaikkana toimiva tila tai sitä pyörittävä kunta tai järjestö voi olla luontevana alusta tällaisen vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen.

Kiinnostusta toimintaa kohtaan on ollut myös nykyisten toimintapaikkakuntien ulkopuolisilla järjestöillä ja oppilaitoksilla. Toimintamalli on rekisteröity tavaramerkki, jonka toimija voi ottaa käyttöön yhteistyössä Nicehearts ry:n kanssa ja sopimalla asiasta sen kanssa. Käynnistämisen tueksi on julkaistu Start-up-opas. Nykyisillä toimintapaikkakunnilla naapuriäiti-toiminta on suunniteltu juurrutettavan niille asuinalueille, joilla toimintaa on ollut edellisten kehittämishankkeiden aikana. Toiminta jatkuu vuosina 2019-2021 Stean myöntämän avustuksen turvin.

Vaikka naapuriäititoiminta on rajoittunut maahanmuuttajanaisiin, voi vastaavaa vapaaehtoistoiminnan mallia soveltaa muiden apua tarvitsevien ryhmien, kuten maahanmuuttajamiesten tarpeisiin. Toimintamallin soveltaminen erilaisille alueille tai kohderyhmiin edellyttää kuitenkin räätälöintiä. Esimerkiksi Naapuriäiti-nimitys on itsessään omiaan rajoittamaan osanottoa naisiin tai äiteihin.

Toiminnassa on myös kehittämiskohteita. Vaikuttavuuden todentamiseksi olisi kerättävä tietoa naapuriäitien tukemien henkilöiden kokemista hyödyistä ja heidän tarpeistaan. Vaikka Naapuriäidit ovat tavoittaneet kohderyhmäänsä hyvin, he tavoittavat autettavansa pääasiassa omien verkostojensa kautta tai arjen kohtaamisissa. Se voi rajoittaa joidenkin henkilöiden mahdollisuuksia hakea apua naapuriäideiltä. Muiden apua kaipaavien tavoittamiseksi voisi kehittää käytäntöjä kuten keikkapankin tai -välityksen. Vapaaehtoisiksi ei todennäköisesti valikoidu kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia henkilöitä. Jotta erilaiset ihmiset voisivat osallistua, voisi olla hyödyllistä soveltaa tuetun vapaaehtoistoiminnan käytäntöjä. Lisäksi lähiötoimintaan tulisi kehittää käytäntöjä, joilla toiminta saisi enemmän näkyvyyttä ja edistäisi paremmin yhteyksiä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Esimerkiksi suomenkielisille naapuriäideille voisi olla tarvetta.



Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Lopuksi

Naapuriäititoiminta edistää kattavasti vapaaehtoisten osallisuutta ja mahdollistaa apua tarvitsevien hyvinvointia. On viitteitä siitä, että toiminta täydentää myös palvelujärjestelmään jääviä aukkoja maahanmuuttajien erityistarpeiden osalta. Sitä on kehitetty useammalla hankkeella, ja kokemukset ovat olleet hyviä. Naapuriäititoiminta olisikin syytä vakiinnuttaa pysyväksi toiminnaksi. Esimerkiksi kunnille voisi olla hyödyllistä rahoittaa naapuriäititoimintaa, koska se on kustannustehokasta ja siinä on yhtymäkohtia monenlaiseen kunnan toimintaan kuten kuntalaisten osallistumisen edistämiseen, lähiöiden kehittämiseen ja kotoutumista edistävään työhön.



Kestävä kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

